

nön; — lyckligtvis äro i alla fall delar af dem väl skyddade mot civilisationens öfvergrepp.

Utrymmet tillåter oss dess värre icke att dröja vid de enskilda stammarna och deras säregenheter, ehuru det kunde vara mycket att berätta i detta afseende. I synnerhet aleuterna äro — eller voro, ty de äro nu starkt påverkade af främmande inflytande — ett egendomligt folkslag, och malemutterna eller eskimå-

erna vid Beringshafvet hafva också åtskilliga egendomligheter. Särskildt hafva de nått en hög grad af färdighet i träsnideri, hvori de påminna om de närboende nordvästindianerna.

Men vi måste vidare. Hur fångslande Amerika och dess ursprungliga invånare än äro, måste vi lämna dem och vända oss till andra världsdelar.

ASIENS OCH EUROPAS POLARFOLK.

Etnografien är en ung vetenskap, hvars slutsatser ännu i många punkter äro tvifvelaktiga. För att visa hur utomordentligt invecklade förhållanden den har att behandla i synnerhet inom de områden, där olika stammar eller raser och olika kulturer mötas, vilja vi här gifva en kort framställning af befolkningen på Asiens nordöstra halfö. Vi anmärka emellertid uttryckligt, att förhållandena där dock ännu äro möjliga att öfverskåda, medan förvirringen annorstädes, t. ex. i

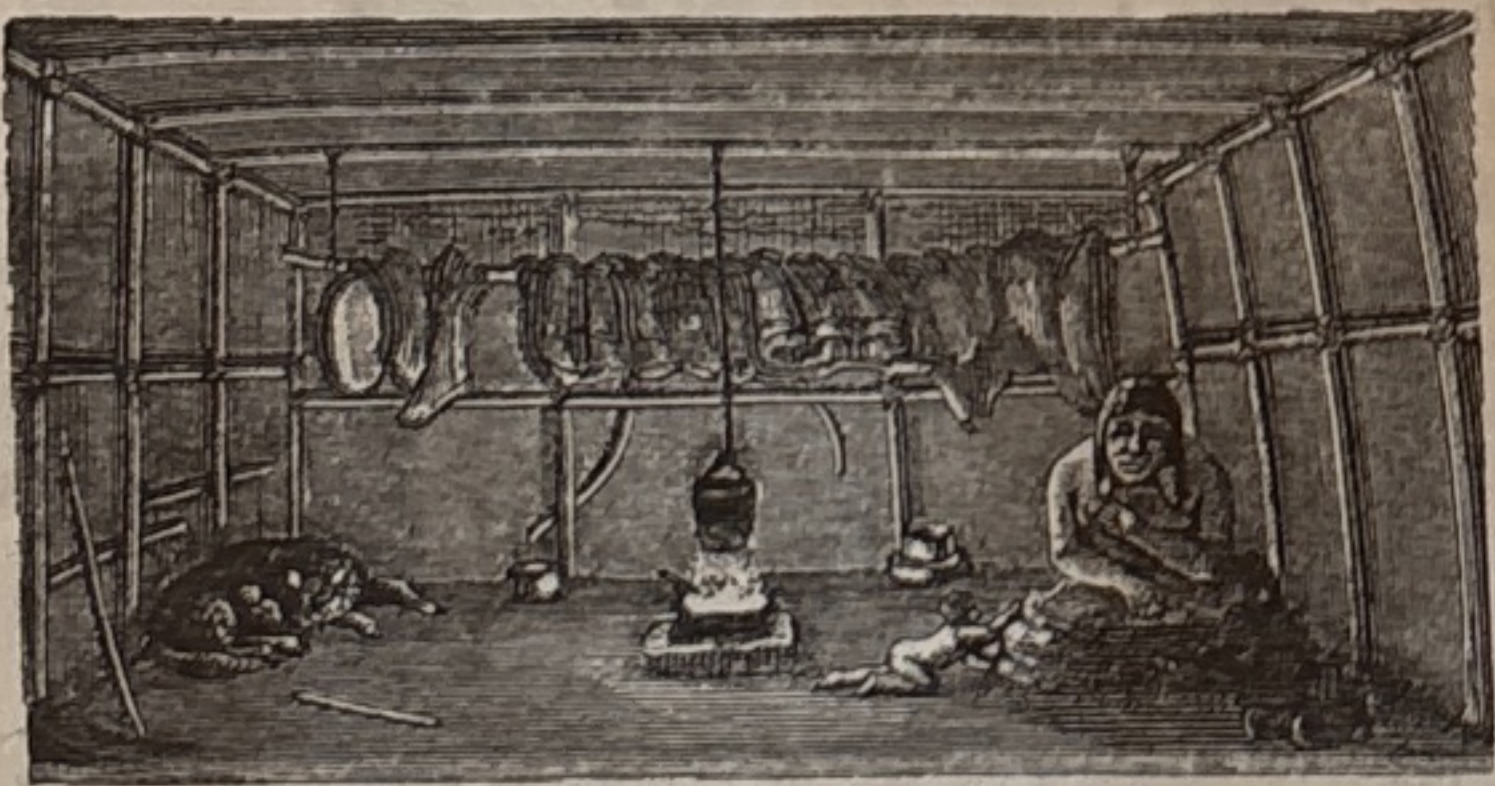

Fig. 92. Det inre af ett tschuktschertält.

Kaukasus, är vida större. När man har läst följande redogörelse och samtidigt erinrar sig, att den sammanblandning af stammar, raser, kulturer och språk, som där skildras, har upprepats och åter upprepats under årtusendenas lopp, än här än där, ofta för så lång tid tillbaka, att spåren däraf äro ytterst vanskliga att få syn på, skall man säkert förstå, att oändligt mycket ännu kan vara dunkelt. Det är mycket, som man blott kan ana; annat, som alldeles döljer sig i forntidens mörker; och det skall kosta ett långt och ihärdigt arbete innan det blott någorlunda har lyckats att reda ut det hopfältade garn, som kallas människosläktets utvecklingshistoria.

Vid en blick på en karta öfver Asien skall man se, att Tschuktscherhalfön från Koliutschinviken tvärs öfver till Beringshaf blott utgör en ringa del af Asiens mäktiga fastland. Den är dock omkring 200 km. i den ena och 300 km. i den andra riktningen, alltså betydligt större än Danmark. Naturförhållandena äro ungefär som i det nordligaste Nord-Amerika, ett fattigt, skoglöst, delvis sumpigt inland, som högst kan föda renen, och en öde kust mot ett under största delen af året isbelagdt haf, rikt på sälar, hvalrossar och hvalar, på fisk och fåglar. Den är blott bebodd af några tusental människor; men dessa tillhöra två olika nationaliteter, skilda från hvarandra

genom härkomst och språk. Längs kusterna finna vi en eskimåbefolkning, de så kallade *Namollo*, som utan tvifvel i sen tid, efter sägner att döma för omkring 300 år sedan, invandrat öfver Beringssund från Amerika. Inne i landet vandra *tschuktschern* omkring som nomader med stora flockar tama renar. De äro ett asiatiskt folk, olika eskimåerna.

Men utom dessa rentschuktscher finner man också här och där vid kusterna i små nybyggen människor af samma stam, men utan renar, och hvilka lefva alldeles som eskimåerna. Det är de s. k. *kusttschuktschern*.

Namolloerna hafva, trots sitt i allt eskimåiska lif, upptagit vissa drag från tschuktschern; så t. ex. lefva de hela året i tält, som äro alldeles lika rentschuktscherns, medan ruiner af eskimåiska vinterhus visa, att de förr bott i sådana. Dessa tält äro mycket olika med eskimåernas sommartält. De bestå af ett stort kupolförmigt yttertält af hvalrosshudar, inne i hvilket det är fritt rest ett mindre, aflångt, fyrkantigt, lågt tält af renskinn, som de byta till sig af sina nomadiserande grannar, med hvilka de lefva i fred och godt förstånd. I innertältet, hvars golf är täckt af ett lager ris med hvalross-skinn öfver, lefver familjen hela vintern, följande sin gamla vana att gå nakna.

Också deras dräkt är en blandning af gammalt och nytt; de hafva lagt bort att bära läppsmycken, såsom alla Beringseskimåerna eljes göra; de hafva lärt att äta växtföda, bär, blad, rötter, växtstänglar o. d., vida mer än någon af deras stamförvanter; kort sagdt, de hafva upptagit mycket främmande.

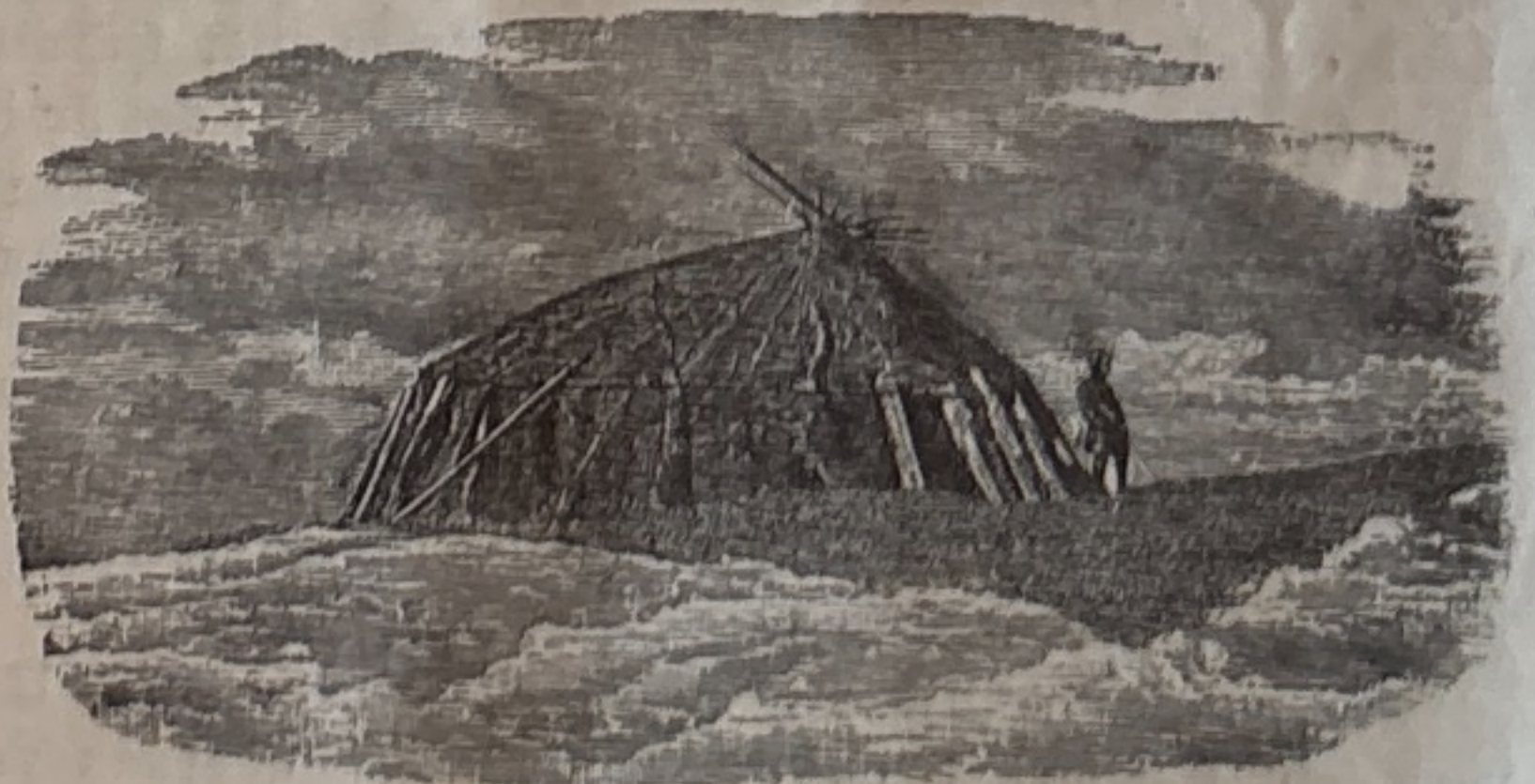

Fig. 93. Det yttre af ett tschuktschertält.

Å andra sidan hafva de bevarat sina förvärfsmetoder. De fortfara att hålla sig till kusten och hafvet, ur hvilket de med samma vapen och redskap och

på samma sätt som förr i världen hämta sitt byte. De hålla hundar och använda hundslädar, kajaker och kvinnobåtar; de äro ännu i allt väsentligt eskimåer.

Deras vapen och redskap äro de väl kända eskimåiska; dock finnes här ett egendomligt jaktredskap, fågelslungan, som består af flera i ena ändan sammanknutna snören, hvart och ett med en rund eller oval, omsorgsfullt formad och tung klump af ben eller hvalrosstand, bunden vid den andra ändan. Den slungas hvirflande in i fågelflocken och verkar som den patagoniska bolan (se spalt 23).

En del af dem ha bevarat sitt språk, men andra hafva glömt det och tala den i landet härskande stammens, dock utan att därför uppgifva sitt vanliga lefnadssätt.

Därefter hafva vi kusttschuktscherna, som tala sitt gamla språk, men för resten i ett och allt lefva som namolloerna, bo i samma slags tält, gå klädda på samma sätt, jaga samma djur på samma ställen och med samma slags vapen o. s. v. Då de af en eller annan orsak öfvergåfvo sina förfäders lefnadssätt och slog sig på att lefva af hafvet, mottogo de den kultur, som de sågo hos sina grannar och vänner. De torde hafva insett, att den var beundransvärdt väl lämpad efter omständigheterna, att de blott med hjälp af den kunde reda sig i sin nya ställning.

Rentschuktscherna slutligen hafva bevarat sina gamla lefnadsvanor; de draga liksom deras fäder i otaliga släktled omkring med sina renflokar från ställe till ställe, allt eftersom hänsyn till djurens trefnad och vanor bjuder. De lefva i sina skinntält och köra med renslädar nu som fordom utan att dock vara alldeles opåverkade af grannskapet med kustfolken.

Sålunda kan anordningen med ett mindre tält inuti det stora hafva uppstått genom en växelverkan mellan dem och namolloerna, ty förutsättningen härför är att det brännes tran. Intet folk i världen skulle kunna uthärda röken af något annat bränsle i ett så litet rum. Men tran i tillräcklig mängd hafva de blott kunnat få från hafsdjur, sälar, hvalar o. s. v., som de dock själfva omöjligt kunnat jaga i tillräcklig mängd, då deras renodling band dem vid inlandet. De måste en gång hafva haft tält liknande samojedernas eller lapparnas, hvilka längre ned skola beskrifvas, och dessa hafva de så lärt namolloerna att begagna. Men dessa, som voro vana vid stor värme i sina vinterhus, funno snart på att inrätta det dubbla tältet, som numaderna åter upptogo efter dem, i det att de samtidigt inledde en byteshandel, hvarigenom de fingo tran för renskinn.

Vi finna alltså på detta jämförelsevis obetydliga område:

1) Rentschuktscher, som dock hafva upptagit ett och annat drag från namolloerna.

2) Kusttschuktscher, som hafva bevarat sitt gamla språk och hafva tält och kläder lika med sina nomadiserande fränder, men för öfrigt äro alldeles eskimåiserade.

3) Eskimåer, som tala tschuktschiska och hafva upptagit åtskilligt nytt, men som dock i allt väsentligt hafva bevarat sitt gamla lefnadssätt.

4) Eskimåer på samma utvecklingsgrad som de föregående utom att de hafva bevarat sitt fäderspråk.

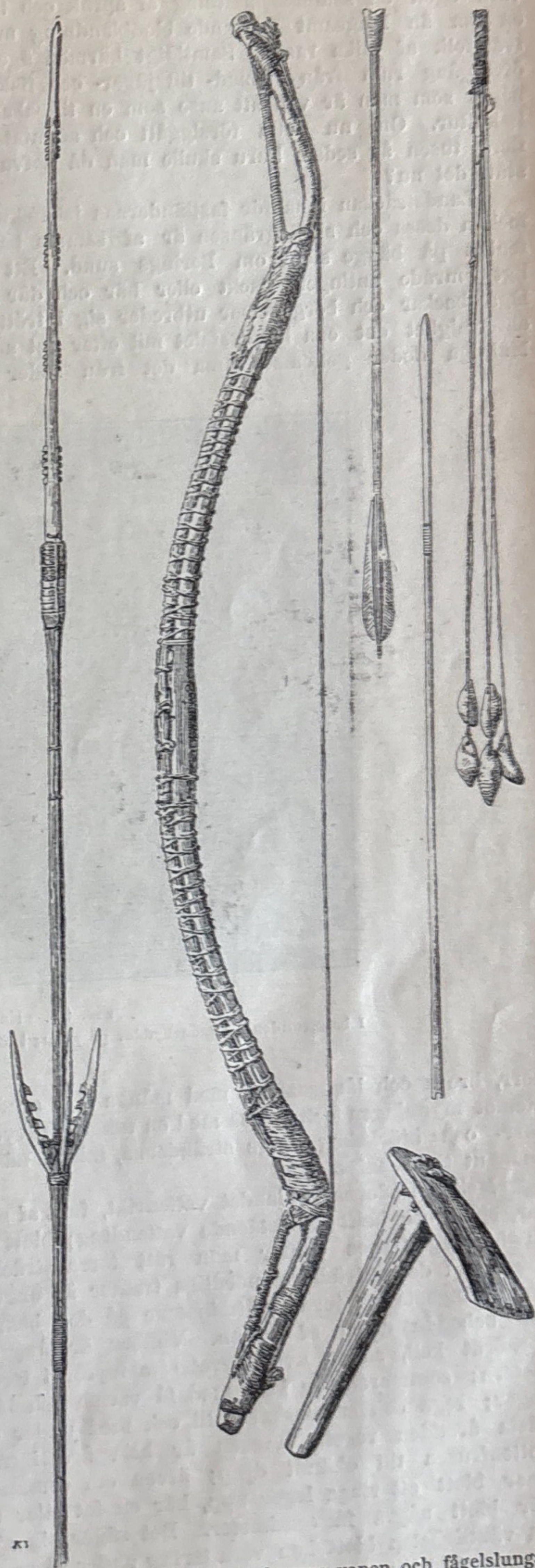

Fig. 94. Strand-tschuktschernas vapen och fågelslunga. Till vänster en fågelpil; till höger en isyxa.

Det föregår alltså i vår tid och så att säga inför våra ögon en sammansmältning af språk och tillika en om än långsamt verkande blodblandning mellan två folk af olika raser. Samtidigt härmed äger en öfvergång rum från nomad- till jägar- och fiskarlif, något som man är van att anse som en tillbakagång i kultur. Om nu detta försiggått och avslutats för flera tusen år sedan, huru skulle man då hafva förstått det nu?

Landsträckan innanför fastländernas ishafskuster, mellan dessa och skogsgränsen är af samma beskaffenhet på bägge sidor om Berings sund. Ett ödsligt område antingen flackt eller här och där med låga backar och bergspetsar utbreder sig i tröttande enformighet det ena hundratalet mil efter det andra. Måktiga floder genomströmma det från söder mot

Till och med i de nordligaste skogstrakterna är undergrunden frusen på detta sätt, och likväl växa där vidsträckta om än hvarken mycket täta eller mycket höga skogar af tall, lärkträd och björk. Ute på den egentliga tundran, såsom dessa bottenfrusna ödemarker kallas, försvinner skogen eller ombildas den under gynnsamma förhållanden till ett lågt buskenår. En förkrympt vegetation af dvärgpil och dvärgbjörk täcker marken, på skyddade ställen växa massor af låga eller krypande bärbuskar, blåbär, kråkbär, hjortron o. d. I träskan ses tofviga halfgräs, låg säf och rör och stora knippen af fuktig moss. Slutligen äro torrare områden täckta af den hvita renlafven, som är af så stor betydelse som föda för det djur, som har gifvit den namn. Dock saknas icke alldeles fläckar med rikare växtlighet; i synnerhet längs vattendragen

Fig. 95. Kamschadalernas boningar.

I bakgrunden sommarhyddor på pälvar; i förgrunden en vinterboning med nedgång genom rökhålet.

norr, breda och långsamma, med många låga sandöar utemot mynningen och gärna med en tunga förkrympt barr- och björkskog längs stränderna, ibland nästan ända ut till Ishafvet.

Mellan floderna är landet vattenrikt, fullt af mossar, sjöar och halft stillastående vattendrag; blott där en höjning finnes träffar man rätt torra sträckor. Klimatet i dessa trädlösa, nordliga trakter är ungefär det strängaste på jorden, åtminstone på den bekanta och bebodda delen af jorden. Vintern är lång och oerhört kall, så att kvicksilfret ofta fryser i termometern; sommaren är kort med få varma och klara dagar; regn och snöslask är till och med under den bästa årstiden regel. Marken är hela året igenom bottenfrusen till okänt djup; äfven om sommaren tinar blott ett ringa lager upp, här en fot eller två, där blott några få centimeter. Det säger sig själf, att växtligheten blott kan vara tarflig under så ogynnsamma förhållanden; man skulle till och med kunna tro, att uti jord med frusen undergrund icke ens det kan gro, som verkligen gror där.

kunna goda gräsängar finnas med många af de starkt färgade polarblommorna eller manshöga umbellatväxter.

Djurlifvet är dock icke så fattigt. Om några af de eländigaste trakterna undantagas, lefva där öfverallt renar, i Amerika också myskoxar; från skogsgränsen ströfvar älgen, åtminstone om sommaren, ut öfver tundran. Den bruna björnen betar på de stora bärmarkerna och lon och järven jaga renarna. Polarharar och räfvar äro allmänna likasom också den lilla fjälllemmeln, en gnagare, som ibland utvandrar i miliontal och kastar sig öfver tillgränsande, fruktbara trakter, ödeläggande som den värsta gräshoppssvärm.

Fågellifvet är rikt om sommaren; skaror af vadare och simfåglar myllra i ro och fred vid de tusen sjöarna och vattendragen och i de tusentals träskan; om vintern däremot ses blott den hårdiga, förnöjsamma ripan, hvars hvita dräkt icke är lätt att skilja från snön. I de stora floderna och sjöarna är det en utomordentlig rikedom på fisk; lax, stör, gäddor o. s. v. kunna fiskas i nästan obegränsade massor både sommar och vinter.

När vi öfverväga möjligheten för människolif i dessa hårda nejder, finna vi snart, att här icke kan vara tal hvarken om åkerbruk eller boskapsskötsel; blott jakt och fiske, skulle man tycka, kunna drifvas här. Och dock har människan också här förstått att skapa sig en näringskälla och ett förvärfsmedel, nämligen genom att tämja renen och draga omkring med den som nomad.

I Amerika finnas inga tama renar; där samlar sig befolkningen mest på själfva Ishafskusten för att lefva af hafvet; inlandet är blott ytterst sparsamt bebott af några få indianhorder, hvilkas hela lif är en

tält i en krets i midten, där ett bål hålles tändt. Späcket till sina lampor få de från kustborna. De använda renen både som drag- och riddjur.

En egendomlighet hos dem är deras gränslösa svartsjuka på sina hustrur, hvilka därför, säges det, göra sig besvär för att blifva så litet tilldragande för män som möjligt. I synnerhet försumma de renligheten, så att de gå omkring betäckta af ett afskräckande lager smuts. De hafva skaffat sig ett berusande ämne i den giftiga flugsvampen. Men då denna hos dem är sällsynt och mycket dyr, får man hushålla vid dess användande. Huru man har upptäckt,

Fig. 96. Ostjakisk hydda (jurt). Till höger en ostjak i vinterdräkt.

förtviflad kamp mot svält och elände. I Asien och Europa är förhållandet omvänt. Om man undantager Tschuktscherhalfön och det nordligaste Norge, så är Ishafskusten alldeles obebodd, åtminstone om vintern, medan befolkningen samlar sig i själfva tundran, dels längs floderna som fiskare och jägare, dels ute på vidderna som rennomader. Det är dessa tundrafolk, som vi vilja dröja litet hos.

Vi hafva redan korteligen omtalat tschuktschernerna. Söder om dem bo deras nära släktingar *korjäkerna*, hvilka tala ett språk och föra ett lefnadssätt, som föga skilja sig från de förstnämndas. Liksom dessa lefva de dels som nomadiserande renägare, hvilkas hjordar ofta äro af ansenlig storlek — ända till 40,000 djur skall en man kunna äga —, dels som bofasta jägare och fiskare. De förstnämnda lefva i tält, som äro mycket stora och inrymma flera små fyrkantiga inner-

att det verkande ämnet i denna svamp öfvergår i urinet hos den, som begagnat honom, är icke godt att veta, men de hafva uppdagat det och skaffa sig ett billigt rus genom att dricka en sådan kraftig urin.

De bofasta lefva längs kusten eller floderna i trähyddor af egendomlig form, särskildt märkelig därigenom att den enda ingången till dem är skorstenen eller rättare rökålet i toppen, upp till hvilken man måste krypa för att i rök och ånga på en annan steg komma ned i hyddans inre. Liknande bostäder brukas om vintern af ett besläktadt folk i Kamschatka, *kamschadalerna*, hvilka om sommaren bo i lätta hyddor byggda på pålar (se fig. 95). Korjäkerna färdas på hafvet i skinnbåtar, på landet om vintern i hundslädar.

I flera afseenden likna kamschadalerna de nomadiserande tschuktschernerna mera än sina närmare släk-

tingar, som äro små, oansenliga folk, medan de och tshuktscherna äro stora och kraftiga, ofta nästan jättelika till växten. De påminna också om dessa därigenom, att de äro så långt ifrån att vara svartsjuka på sina kvinnor, att de till och med erbjuda besökande gäster sina hustrur och döttrar och betrakta det som den största förnärmelse, om de få afslag på anbudet.

Utefter Sibiriens stora floder, Ob, Jenisei, Lena m. fl., lefver en hop stammar, som söka sin näring i synnerhet af den stora mängden fisk i dessa vattendrag, medan de för öfrigt genom jakt och snaror bemäktiga sig mårdar, zoblar, bäfrar o. s. v., hvilkas

Fig. 97. Giljak.

som dock till en del bära prägel af någon påverkan från kinesers och andra mongolers sida. Bland dem märkas *giljakerna*, af hvilka vår bild visar ett exemplar (fig. 97).

Själftva tundran mellan floderna är däremot bebodd af ren-nomader, i Väst-Sibirien och den nordöstra delen af europeiska Ryssland mellan Ural och Hvita hafvet bo *samojederna*, längre mot väster på Kolahalvön, det nordligaste Finland, Sverige och Norge *lapparna*.

Samojederna äro helt visst af dem de, som minst äro berörda af kulturen, de äro till en del icke ens omvända till kristendomen. Men då lapparna, som till en stor del höra hemma i Skandinavien, stå oss närmare, välja vi att skildra dem och deras lif, som också gifver oss en klar bild af ren-nomadernas lefnadssätt.

Vi hafva rika källor att ösa ur, när vi skrida till att beskrifva dessa nordens nomader. Många böcker äro skrifna om dem, och vi vilja särskildt nämna arbeten af svensken *v. Düben*, norrmannen *Friis*, finnen *Castrén* och den danske resanden *d:r Kaarsberg*.

Om vi ville uppsöka en af de nomadiserande lappfamiljerna, en äkta fjällapp, skulle det blifva en lång och besvärlig resa. Lättast komme vi från den, om vi fram på sommaren i juli eller augusti månad följde en eller annan ångbåt upp till det norska Finnmarken, hvarest vi på denna årstid skulle finna de öde fjällsträckningarna mellan fjordarna och många af kustöarna upplifvade af lapparnas kåtor och renhjordar.

Låtom oss gå i land på en af dessa skoglösa öar, som i så stor mängd ligga utströdda längs Finnmarkens klippkust, låtom oss där sluta oss till lappen och hans familj och söka få en inblick i hans lif och förhållanden. Vi träffa honom just i hans bästa tid; den långa och besvärliga resan från det inre är undanstökad, han har fått sina renar i godt behåll fraktade öfver det smala sundet, som skiljer ön från fastlandet, och nu hvilar han ut, trygg i medvetandet om, att vargen, hans värsta fiende, icke kan uppsöka honom här i hans fristad, och att hans djur icke kunna förvilla sig och gå förlorade.

Vore han blott ensam på ön! Men dess värre, intet är ju fullkomligt i denna världen, och till och med på dessa kala och föga inbjudande klippor hafva människor fäst bo, som störa honom i hans verksamhet och göra att han icke helt och fullt kan njuta ro och sola sig under de vackra sommardagarna. I en och annan liten dal hafva nybyggare slagit sig ned, norrmän, finnar eller bofasta lappar, hvilkas väsentligaste näringsgren visserligen är det här så utomordentligt rika fisket, men som dock äfven hafva fått vissa ängsodlat små stycken med potatis här och där. Allt detta måste aktas, renarna måste hållas borta från sådana ställen och skyddas mot nybyggarnes hundar.

Detta är ingen lätt sak. Under lång tid hafva djuren lefvat på svältkost, ty under den långa resan hafva de långt ifrån nog af sin vinterföda, den hvita renlafven, och de hafva måst hålla till godo med att gnaga laf från stenar och klippor. Samtidigt hafva renkorna måst nära sina nyfödda kalvar, så att de i ett tämligen uselt tillstånd framkommit till sina som-

dyrbara pälsverk de sälja till ryssarne för att af dem åter köpa sina få förnödenheter, synnerligen brännvin. I usla jord- eller trähyddor, smutsiga och fulla med ohyra öfver all beskrifning, tillbringa de största delen af året. *Ostjaker*, *tunguser* och *jakuter* äro de viktigaste af stammarna. Till deras byar — om de eländiga små samlingarna af »jurter», hyddor, (fig. 96) kunna kallas så — till ett fruktansvärdt lif här i den bebodda jordens strängaste klimat, till umbäranden af hvarje slag, förvisar Ryssland än i dag sina politiska förbrytare, ofta högt bildade män och kvinnor, förfäkligheter. Här måste de under långa år framsläpa ett eländigt lif, om icke köld, svält och orenlighet eller själfmord göra ett snart slut på det. — Mot söder i skogsområdet påträffas besläktade stammar,

marbeten. Här lockar dem det doftande, kraftiga, nyss framspirade gräset, så att de blifva nästan ostyriga och kasta sig öfver just de bästa sträckorna, hvilka naturligtvis företrädesvis äro de, som äro upptagna af »bumännen», bönderna. Det måste vaktas noga dag och natt, om renen skall hindras att göra skada, ty då blifver det tvister och anledning till själfhämnd

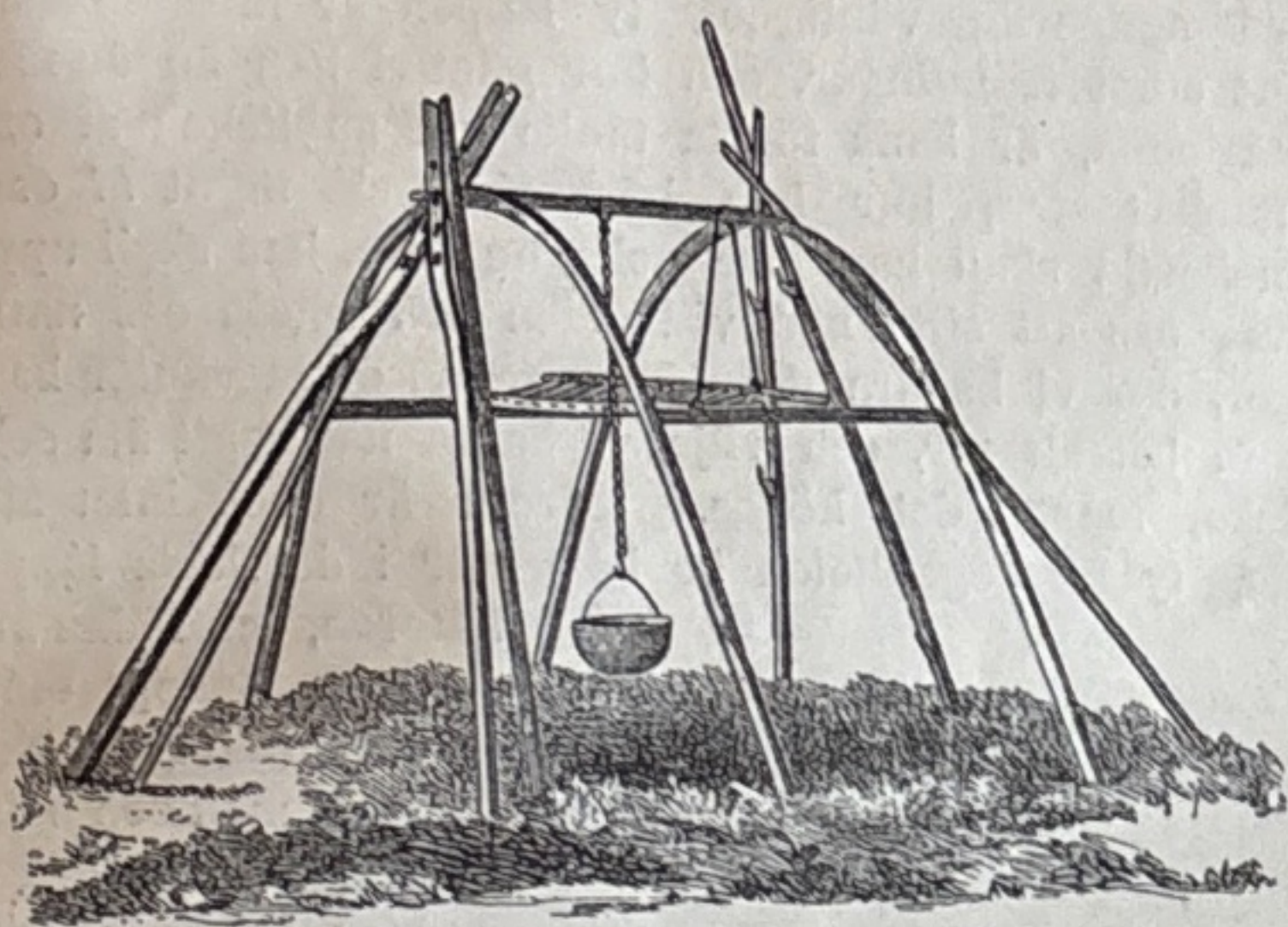

Fig. 98. Träställning till en lappkåta.

från dessas sida. I bästa fall nöja de sig att hetsa sina hundar på renar och renkalvar, ofta skjuta de ned dem, när de få tillfälle härtill, och vålla därigenom lappen stor förlust.

Med god vilja kan dock mycket uträttas, och till och med renen kan hållas inom de rätta gränserna. Till och med renen, säga vi, ty man får ingalunda tro, att han är tam som våra kor eller får; därom är det icke tal, och det ser mången gång ut, som om det snarare är lappen, som är beroende af sitt djur än tvärtom. För det första är det ingen möjlighet hvarken att hålla renen på stall eller i band; ett nödvändigt villkor för att den skall trifvas är, att den får ströfva fritt omkring, sökande sin föda, där denna allt efter årstiden är rikligast. Vidare är han sällan så tänd, att han lyder ägarens eller vaktarens röst. Vill man honom något, antingen den nu skall mjölkas eller spännas för släden, måste han infångas med kastlina och först efter en strid tvingas den under människans vilja.

Slutligen har den sina nedärfda vanor; förhindras den från att följa dessa, vantrifves han och gifver icke det utbyte, som han kan och bör. Om sommaren vill den till fjälls, upp på snömarkerna, där den är skyddad mot mygg och bromsar, eller ned till kusten, där rika beten vinka, och där den friska sjöluften upplifvar honom. Om vintern söker han helst skydd i skogarna; där han ej kan göra detta vill han ströfva omkring för att finna platser, där snöns beskaffenhet tillåter honom att skrapa fram renlafven.

Allt dylikt måste lappen böja sig för; han måste följa renen och kan blott till en viss grad leda dess vandringar.

Hvarpå det beror, att vissa djur hafva låtit tämja sig så fullständigt, att de nästan alldeles format sig efter människans vilja, medan andra äfven som husdjur bevarat en stor del af sina ursprungliga egenskaper och sin själfrådighet, är icke lätt att säga. Till

en del beror tämningens grad väl på dess varaktighet; genom ju flere generationer ett djur har varit husdjur, desto tamare och mera beroende af sin herre blifver det. Huru länge renen har varit tänd, veta vi icke, men det finnes goda grunder att förmoda, att den är en af människans yngsta eröfringar. Den har knappast varit husdjur så länge som de flesta af våra andra tama djur.

Vidare beror tamhetsgraden mycket på de människors lefnadssätt, som gjort sig till herre öfver djuret. En bofast åkerbrukare gör sina husdjur långt tamare än en kringfläckande nomad. Ändtligen kommer det mycket an på arternas ursprungliga, hvad vi skulle kalla, karaktär, hvilken nog hos hjortsläktet är vida mer liflig och frihetstörstande än hos de olika nötkreatursarterna. I alla fall är renen den enda tända hjortarten. Detta torde visa, att det icke skulle vara någon lätt sak att förvandla andra arter af hans släkte till husdjur, något som det dock måste hafva funnits mycken lockelse till för forntidens människor.

Huru härmed än må vara, säkert är att med renens tamhet är det klent bestämdt; detta måste tagas i betraktande när man vill rätt förstå lappens lefnadsförhållanden.

Men låtom oss besöka honom i hans tält. Vi skola finna det på ett eller annat ställe på en lämplig plats, där han bäst kan hafva tillsyn öfver sin oroliga hjord. Det är just icke imponerande att skåda, litet och lågt som det är. Formen är rund, det har ett genomsnitt af 4—5½ meter och en höjd af 2⅔—3⅓ meter, ofta dock mycket mindre.

Skelettet består af smäckra trästänger, af hvilka 4 äro böjda och 2 och 2 förenade till en båge, hvilka båda bågar åter äro fastbundna vid en stång, som bildar ett slags takås. Mot dessa grundläggande delar äro stöttade några stänger, så att det hela får en rund form — huruledes förstås bäst af teckningen (fig. 98).

Öfver denna ställning kastas tältduken, som består af två hälfter, hvilka fastsnöras vid trästolparna och vid hvarandra medan de nertill nedtryckas med

Fig. 99. Lappskt sommartält vid stranden af en insjö.

sten för att icke fladdra eller ryckas lösa i storm. I toppen är ett rökhål, längre ned på läsidan en låg och smal dörröppning, som täckes af en lätt och lös dörr af samma material som tältet, utspändt i en träram med tvärpinnar. I äldre tider var tältet gjordt

af renhudar såsom hos andra tundrafolk, men nu består det af tjockt vadmal eller säcklärft, eller också af båda tillsammans, vadmalet ytterst, lärftet innerst. Det hopsys af stora, kilformade stycken.

Träda vi in i ett sådant tält eller *kåta*, mötas vi i regeln af rök; men om vintern finner man sig gärna i den för värmens skull, om sommaren för myggens, ty mot dessa lämnar den ett godt värn. Och detta spelar en stor roll, ty dessa smådjur äro en verklig landsplåga i Lappland, lika så svår som moskitoplågan de varma änderna. Ute vid hafskusten äro de dock ej så svåra.

Eldstaden består helt enkelt af några få stenar midt på golfvet under rököppningen, och en eld af ris eller ved hålles alltid tänd. Öfver den hänger en järnkittel, som vintertiden innehåller smältande snö. Oftast puttrar på elden också kaffepannan, ty kaffet är lappens käraste dryck, och vid slakttiden matgrytan — hela dagen.

Golfvet bildas af själfva marken, som till största delen är täckt med ett lager ris. Rundt omkring finna vi de familjens medlemmar grupperade, som äro hemma; alla sitta på höft eller — om det är god plats — ligga utsträckta hvilande på armbågen. Om natten utbreddes ett renskinn; på detta lägger man sig fullt påklädd, blott skorna aftagas. Är det kallt betäcker man sig med skinn eller ylleäcken.

För öfrigt finna vi kåtan uppfylld af alla slags husgeråd, födomedel o. dyl., så att utrymmet är det klenst med, när alla äro hemma, eller när det kommer gäster. Ofta sitta de så tätt sammanpackade, att alla måste röra sig om en eller annan vill byta plats eller lämna tältet.

Hafva vi med en blick uppfattat allt detta, som det här har kostat många ord att beskrifva, så skall vår uppmärksamhet snart fångas af lapparna själfva; vi skola strax se, att de i mångt och mycket äro olika oss.

De äro små; i medeltal är en man icke mer än 1,5 à 1,6 meter, och kvinnorna äro ännu mindre. De gå ofta lutade och äro kutryggiga, hvarigenom de blifva ännu oansenligare. Kroppen är för öfrigt väl formad, oftast något mager. I ungdomen är hudfärgen ljus, de unga flickorna hafva vackra röda kinder; längre fram blir den mörkt brungrå, oftast en följd af den ständiga röken i kåtan, af väder och smuts. Håret är mörkt, groft och stripigt, icke mycket längre hos kvinnorna än hos männen.

Ansiktsdragen äro icke sköna; de breda kindbenen, de djupt liggande ögonen, den stora tjockläppade munnen och den spetsiga hakan utgöra intet fagert helt.

Men uttrycket är i regeln vänligt, det har något barnsligt i sig; blott de sammandragna ögonbrynen göra det mörkt och litet melankoliskt. Lappen har skarpa och uppöfvade sinnen, i synnerhet ser han utmärkt, ehuru ögonen ofta äro röda och rinnande på grund af röken i kåtorna och den hvita snön, som största delen af året täcker hans land.

Det är just icke säkert, att vi blifva mottagna med synnerlig vänlighet, ty lappen är misstänksam gent emot främlingar, och hur gästfri han än är mot sina egna, är hans första tanke vid anblicken af oss sannolikt den, hur han bäst skall slå mynt af oss. Emellertid skall han icke neka husrum, han skall uppmana oss att sitta ned vid elden och bjuda oss nattläger, om vi begära det. Men redan detta väntar han att få betaldt för, och vilja vi hafva något att äta och dricka, måste det köpas. Härom är dock intet att säga, ty förmögenheten är icke stor i de flesta lappkåtorna, och födan är det ofta knappt om.

I äldre tider mottogs man och hälsades välkommen med en märklig och mindre behaglig ceremoni: näsgnidningen, ett kraftigt anbringande af värdens näsa mot gästens och ett ifrigt gnidande; det var sättet att kyssas. Nu har detta kommit ur bruk; man hälsar nu med ett handslag och har lärt sig kyssas på vanligt vis.

Om vår värd kan litet norska eller svenska, så kommer efter hand ett samtal

i gång, i synnerhet om vi hafva öppnat deras hjärtan genom att skänka en sup eller två laget rundt ur vår resflaska. Det står lappen icke emot; brännvin tycker han om, ett rus är hans högsta nöje, så framt han icke hör till de religiöst »väckte», ty de afsky all dryckenskap. För en del år sedan var superiet ett gissel för folket här uppe; för brännvin sålde man allt och mången duktig karl sjönk från fri nomad till fiskare eller ända till fattigdom. Men lyckligtvis har där nu inträdd bättre förhållanden, dels därför att det både i Sverige och Norge är lagdt så många hinder som möjligt i vägen för brännvinsförsäljningen, dels genom den religiösa väckelse, som har gripit en stor del af befolkningen.

Men äfven om de ej dricka dagligen, en sup afslå lapparna icke; den kan kanske till och med förmå dem att koka kaffe, denna deras nationaldryck, hvilken de alldeles så att säga äro hemfallna åt. Det måste vara något obegripligt förförande i kaffet för högnordiska folk; grönländarna t. ex., som lyckligtvis icke hafva möjlighet att få sprit, sätta oändligt värde på och använda i stor mängd den bruna bönan.

Kunna vi få munnen upp på våra värdar, skola

Fig. 100. Utanför ett lapptält (Kaarsberg).

vi få höra mycket och mycket om deras lif, som måste väcka vårt intresse och medkänsla. Först och främst skola de tala om det, som alla deras dagliga tankar vända sig kring; om sina kära renar. Med stolthet skola de förtälja om sina hjordars storlek. Är det en medelmåttigt välmående familj, vi äro komna till, äga de vanligtvis 6—800 djur. Det minsta antal, som en familj kan lifva af, är 2—300, men inträffar ett dåligt år, då kalvarna under färden till kusten, eller är vargen ond, så är den ödelagd; därför måste detta antal betraktas som småfolkets egendom. 1,000

som fordras af dem; ingen vallhund går till ett värf med störes smält. Vill en ren släggas sig från flokken, strax är handen efter honom, och länge skall det laka dröja, förr än den är drifven tillbaka till sina kamrater. Skola djuren fram på en bestämd väg, behöfva hundarna blott en vink; de förstå, hvad frågan gäller, och skola nog få hjorden i gång utan att oroa den.

Närmast sig vargen, denna renhjordens mest fruktade fiende, skola hans tama släktingar varsko, så vida det finnes folk i närheten, i annat fall brävara

Fig. 101. Renfloken bryter upp.
originalteckning af Joh. Rieén.

renar är rikedom; få halva i alla fall mera nu för tiden; dock har man exempel på att en person ännu i vårt århundrade har ägt 5—8,000 djur.

Det är en härlig syn att se några hundra renar samlade i flock. Under ett egendomligt guldande ljud, som utgår från hans fötter och som synes uppstå i sonerna, rör den sig fram alldeles som en skog af horn. Och ehuru hvart enskildt djurs hållning är lutande, gör mängden dock intryck af något stort, något på ett helt annat sätt frött, än en flock af vår boskap.

Lappen skall berättla oss om hur besvärlig en sådan renhjord är att vaktas; hade han loka sina hunder, skulle arbetet vara omöjligt. Men dessa hans trofasta och kloka hjälpare vela godt besked om hvad

de renarna till sista bloddroppen. Det är intressant att tänka på, hvilken förändring det måste hafva förorsagat med lapphunden, innan den från jakthund blef vallhund, en utveckling som gick jämsides med hans herres öfvergång från jägare till nomad. Det är först i en jämförelsevis sen tid, som lappen har lärt att tämja renen och lifva af den som husdjur. Han har färdats långa tider på sitt nuvarande område som jägare och fiskare, innan han — antagligen genom barbring med andra renägande folk — blef nomad. Hvarst renen först blef tänd, är icke säkert känt, sannolikt i det inre Asien, i trakten af Bajkalsjön. Därifrån har renafveln långsamt utbredt sig mot norr, nordost och nordväst och med begärighet omfattats af de där boende stammarna, som säkerligen

förut hade svårt nog att skaffa sig föda genom jakt eller fiske ute på tundrans fattiga nejder. Hunden

Fig. 102. Fjäll-lapp i vinterdräkt (renskinnspäls).

hade de då redan tämt; han måste nu, i stället för att hjälpa på jakten efter den vilda renen, vänja sig att akta och vårda den tama och efter sina krafter värna honom mot hans fiender.

Den värsta af dessa är egentligen järfven, som också med ett fult namn kallas filfras, ett blodtörstigt, lömskt och tämligen klumpigt rofdjur af samma storlek som en medelstor hund. Men till och med om den år efter år dödar de flesta renar, är vargen dock mest fruktad, i synnerhet därför att han jagar i flock och genom sina angrepp kan splittra en hjord åt alla väderstreck, så att många af djuren förvildas, omkomma i ödemarken eller förjagas till fjärran trakter, många fler än han dödar och förtär.

Det är långt ifrån hvarje år, som vargen drifver sitt spel; under mellantiden kan det hela rader af år vara »fred i landet», såsom lappen uttrycker sig. Men därför får vaksamheten icke blifva mindre, ty man kan aldrig vara säker. Hvar renarna än färdas — undantagandes just vid kusten — måste de vaktas och skyddas af män och halfvuxna pojkar, som äro beredda att upptaga en kamp, om det så skall vara, med en hel flock vargar.

Lättast är det att komma dessa till lifs om vintern, när det ligger djup snö. Då är lappen på sina skidor dem öfverlägsen och kan förfölja dem, när de närma sig hans djur, utan att tröttnas, mil efter mil, ibland flera dagar i rad. Vargen har svårt att komma fram i snön, den uttröttnas, till sist kan den ej mer, utan sätter sig ned förtviflad med tungan hängande ut ur det torra, heta gapet, med flämtande bröst och bultande hjärta, för att invänta sitt öde. Har förföljaren god tid, så unnar han sig den glädjen att skälla

fyren ordentligen huden full, innan han gör ända på hans lif med ett skott af sin gammalmodiga lodbössa, med ett styng af sin björnknif eller blott med ett kraftigt slag af sin starka skidstaf. Men har han brådtom, och är det flera vargar i flock som skola upphinnas, nöjer han sig att i förbifarten knäcka ryggraden med ett våldsamt slag med stafven. Han vet, att han då har förlamat vargen i bakbenen och att denne får lof att stanna tills han kommer tillbaka och gör slut på hans lidanden. Därpå bort efter de andra. Har han tur med sig, och är föret godt, kan han ibland lyckas att nedlägga flera af sina fiender på en jakt. Och det betalar sig bra; icke blott inhöstar man ära i stammen, utan det pris som regeringen satt på vargens hufvud och värdet af hans hud äro också att räkna med.

Järfven förföljer han också, om än mindre lidelsefullt än vargen, och björnen uppspårar han i dess vinteride och skjuter honom eller dödar honom med det korta, starka björnspjutet.

För öfrigt sätter han icke stort värde på jakten, om han än då och då skjuter en tjäder eller fångar några ripor i snaror. Däremot försummar han icke

Fig. 103. Lappska trolltrumma, efter Friis.

Figurerna föreställa dels gudar, såsom 1 och 2: »Allmaktens fader och hans hustru», 6 åskans gud, 7 dennes hund, 10 »Alltings moder», 12 »Bågmodern», gossarnes särskilda skyddsgud, o. s. v.; dels naturfenomen: 18 solen, 26 mörkret m. fl.; dels djur: 40 offer-ren, 22 ren i allmänhet, 20 elg, 48 varg; slutligen fabelarade djur: 36 trollfisk, 37 trollfågel.

att draga nytta af fisket i de talrika sjöar och älfvar, som vimla af lax och foreller.

Men renen är och blifver dock hans allt; dess kött och mjölk föder honom, dess hud kläder honom, hvar särskild del af densamma, blod, horn, ben, senor

Fig. 164. Upprust till jakt. Seen av lapperna i L. Tiren.

o. s. v. finner sin användning. Genom försäljning af slaktade djur och af skinn, som han icke själf har bruk för, får han de penningar, som skola skaffa honom hans andra förnödenheter. Goda år för renen äro goda år för lappen. Rikt bete om sommaren, godt väder under hans vandring till och från kusten, lagom fuktighet så att renlafven icke torkar bort, fred för varg och järf och slutligen goda snöförhållanden — allt detta behöfves för att året skall blifva godt. I synnerhet äro snöförhållandena viktiga. Är snön mjuk och icke för djup, skrapar sig renen med frambenen ned till renlafven, hvilken han till och med genom ett tjockt snölager luktar sig till med förvånansvärd säkerhet. Men kommer det tå och däröfver frost

uthärda, strängt arbete och många svårigheter har han året om, ringa glädje — skulle man tycka — faller på hans lott; — men fråga honom själf, och du skall få höra, att han för intet pris vill uppgifva sitt kringfläckande lif och sina renar. Han älskar sitt land, dess vilda fjäll, dess stora bergslätter, dess brusande älfvar och dess spegelblanka sjöar. Hans lilla, smutsiga kåta är honom ett kärt och behagligt hem; sin hustru, sina barn och djur omfattar han med den varmaste kärlek.

Och det är lätt att förstå. Den som en gång har ströfvat omkring blott några dagar i de vidsträckt fjällmarkerna, har hvilat vid en liten raskt strömmande älf, har legat och drömt vid dess underbara

Fig. 105. Inasjö i Lappmarken (Kaarsberg).

genast snön fallit, bildar sig en isakorpa på marken och då blir det svårt, kanske omöjligt för djuren att komma åt sin föda. Då måste lappen antingen söka ned till skogarna, där sådana finnas, och hvarest renen kan slå sig fram med den långa skägglafven, som växer på träden, eller också måste han draga ut på höget liggande fjällvidder, hvarest vinden har sopat bort snön, om han kan finna dylika ställen, hvilka dock i regeln lämna blott svältkost.

Fjälllappen lider ofta förluster under dåliga vintar; stöta så till olyckan äfven vargar, eller öfverfallas hans djur under kalfningstiden af snöstormar och stark köld, så att kalfvarna frysa ihjäl, ja, då blifver mången man ruinerad och måste taga sin tillflykt till fisket antingen ute vid kusten eller vid en sjö.

Vi tycka, att lappens lif måste vara hårdt. Ett öde fjäll-land är hans hem, ett barskt klimat får han

bergs- och skogssjöar, han förstår att man kan få en sådan natur så kär, att hjärtat skulle brista, om man löarycktes ifrån den.

Sveriges och Norges lappar hafva det jämförelsevis väl ställt. Ehuru de lefva tundrafolkens lif, är det land, som de bebo, helt annat än den öde, vattenajuka tundran, som t. ex. samojederna få nöja sig med. Men till och med dessa skulle dock icke vilja byta med ett rikare land och bättre villkor; äfven de hänga med trohet fast vid sitt lefnadsätt och sitt land.

Kulturen har naturligtvis i många enskildheter förändrat lappens lif; först och främst har han blifvit kristen och det mer än till namnet.

Ända till början af detta århundrade var han mångenstädes, åtminstone i all hemlighet, sina gamla gudar trogen. Ute mellan fjällen eller på en holme i en eller annan sjö hade han sin offerplats, där en upprest sten föreställde hans och hans släkts sår-

skilda gud eller skyddsande. Till den offrade han renar och beströk stenen med deras blod eller också hällde han litet af sin dyraste dryck, en god sup

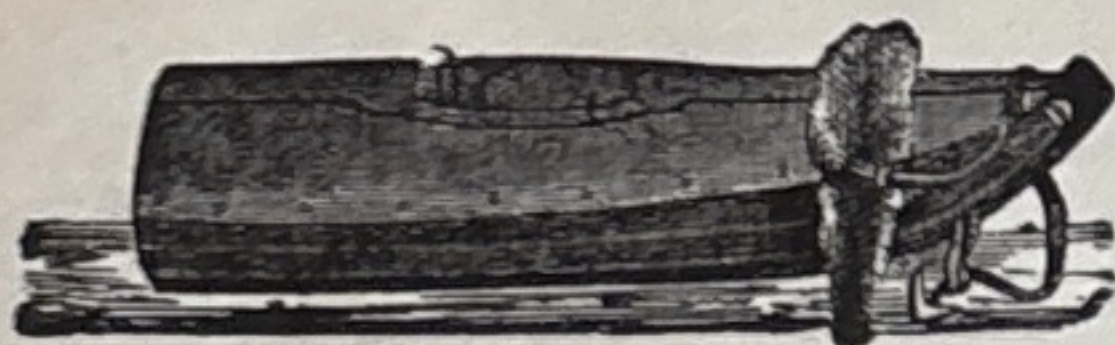

Fig. 106. Lappslädar.

kraftigt brännvin, öfver den. Han frågade sin trolltrumma till råds, när han skulle företaga sig ett eller annat af vikt. Den bestod af ett hvitgarfvadt renskinn, utspändt i en låg träram och måladt med en hel mängd af gudar, människor, djur o. s. v. På skinnet var lagd en ring eller triangel af ben, och

Fig. 107. Lappkvinna (Kaarsberg).

under trolldanser och anropande af gudarna slog man mot ramens kant med en benhammare. Därvid kom

benstycket i rörelse och af dess gång mellan figurerna, om det gick med eller mot solen o. s. v., tog man varsler.

Hvarje familjefader kunde bruka trolltrumman; men gällde det en riktigt viktig sak, måste schamanen, nåiden, som han hette, tillkallas.

Ty lapparnas tro var schamanism, som vi redan förut skildrat. Den var dock mera utvecklad än t. ex. eskimåernas tro, påverkad som den var af asaläran och kristendomen. En af hufvudgudarna var således Thor, hvars dyrkan alltså uppe i norden har hållit

Fig. 108. Barn till en nomadlapp.

sig nästan till vår tid, och kristendomens inflytande kan spåras i mångt och mycket, särskildt i begreppen om straff och belöningar i ett annat lif.

Lappens andliga säregenheter göra honom mycket mottaglig för religiös påverkan. I hvardagslag är han inom sin egen krets liflig och pratsam, vid godt humör och glad åt lifvet. Under sina vandringar på fjäll och i skog är han modig, så länge han följer sina kända vägar. Han angriper utan betänkande björnen blott med ett enkelt spjut, och ingen varg skulle förmå att skrämma honom blott ett enda ögonblick, vore han icke bekymrad för sina renar. Men någon hjälte är han dock icke. Så snart han t. ex. skall till sjös, ut på älf eller sjö i sina lätta, af tunna

furubord med vidjor, senor eller läderremmar sammanbundna båtar, blifver han mycket försiktig, där känner han sig icke hemma. Nej, då är han på helt annat sätt van vid en annan båt, den hvarmed han om vintern seglar åstad i susande fart hän öfver snö och sjöarnas is.

Det kunde tyckas vara en dristig poetisk frihet att kalla hans släde en båt. Men om man blott betraktar teckningen, skall man förstå att beteckningen icke är så olämplig ändå. Den liknar i verkligheten en liten båt och är byggd som en sådan af tunna men starka furubräder, som hållas ihop genom invändiga spant. Den har också en köl, låg och bred, hvarpå den glider fram öfver snön, och ofta förses den med ett »däck» af skinn, antingen så att den bakersta delen är öppen — den påminner då om en stor träsko — eller är den heltäckt och brukas till varutransport. Den kallas af svenskarna *akja*, af lappen själf *kerres*, *pulka* eller *låkkek* och har en längd af c:a 2,3 meter, en bredd af 0,6 meter och förspännes med en ren medels ett enkelt seltyg.

Tömmen fastgöres om djurets panna, och i handen tager körsvennen en körkåpp, ty piska brukas icke, och fram går det i susande fart, vaggande från den ena sidan till den andra, så att den, som är ovan

Fig. 110. Ett par gamla lappar från en sydligare trakt.
(Kaarsberg.)

vid en dylik färd, har svårt att hålla jämnvigten. Men lappen förstår att klara sig, med ett ben utom pulkan på hvardera sidan styrer han stolt sin kurs, hur vildt än resan går utför branta sluttningar och öfver frusna älfvar.

Renens egensinne och vildhet visa sig dock också,

när den brukas som dragare. Den kan plötsligt få i sitt hufvud att stanna, och försöker man att drifva honom fram, kan han vända sig om och gå lös på kusken med sina icke ofarliga horn. Då gäller det

Fig. 109. Lappske jorckoja.

att i hast vältra om pulkan och dölja sig under den, till dess djuret har svalkat sitt vilda mod.

Utom till körning bruka lapparna äfven renen till lastdjur, om än de bördor, som han kan bära, icke äro mycket stora. Däremot rider han den icke, det är han för klen och svag till; korjakernas ridren är af större och kraftigare ras.

Som sagdt, i släden är folket hemma, där visar det icke försagdhet och brist på mod, men så snart de möta ett eller annat oförutsedt, visar sig den andra sidan af deras karaktär, hvilken gör att de lätt blifva byte för en vild rädsla eller för en nervös upphetsning.

Det finnes i lappens andliga konstitution en lätt sårbar punkt, en svaghet för mystik, som i gamla dagar gjorde dem beryktade och fruktade för deras trolldom, och som i nutiden har slagit ut i form af en sjuklig, religiös väckelse med all dess hysteri och alla dess öfverdrifter.

Nåiden kunde fordom bringa sig själf i ett slags hypnotiseradt tilstånd, under hvilket han trodde sig kunna låta sin själ företaga vidsträckta resor och se flägsna ting och händelser; en fanatisk predikant kan ännu i dag bringa sina lappska åhörare i en nervös spänning, som gifver sig luft i vilda skrik, svimningar och kramp.

Denna brist på själens jämnvikt visar sig också vid den så kallade »lappskräcken», anfall af besinningslös rädsla, som kan gripa enskilda personer, i synnerhet kvinnor, eller hela skaror blott vid ett ovant ljud eller dylikt. Detta synes vara något egenomligt för dessa den höga nordens folk — också samojederna duka ibland under för dylika anfall — om det än är släkt med hvad som kan ses äfven på andra ställen. Klappar man t. ex. plötsligt och oväntadt i händerna framför en lappkvinnas ansikte, kan hon fara tillsammans, ögonen förvridas, ansiktsdragen

stelna af rädsla; med ett vildt skrik störtar hon löst på de närvarande, slår och klöser dem och rasar till dess hon utmattad sjunker ihop. — Som man ser: nerverna kunna spela andra än öfverciviliserade folk slemma puts.

Men vi hafva glömt, att det var vår mening att följa vår lapp, som vi träffade på ön vid Finnmarkens kust, på hans färd året igenom. Vi skulle hafva tecknat en bild af honom i hans hvita renskinnspäls med de stora, högspetsade, mjuka »komakerna» på fötterna, hvilka utan strumpor hållas torra af det fina starrgräset, som de äro stoppade med, och af hans kvinnor med deras egendomliga, höga lappmössa (se fig. 107 och 108), (som dock äfven karlarna ibland använda), med deras veckrika koltar (kapte), kantade med brokigt färgade tygremsor och sammanhållna af det dyrbara silfverbältet.

foga att den skildring, vi hafva gifvit, närmast passar in på de egentliga *fjäll-lapparna* i Sverige och Norge. Men utom dem finnas s. k. *skogslappar*, som icke företaga så vidsträckta vandringar. De hålla sig om vintern i de svenska lappmarkernas skogar, medan de om sommaren draga upp på fjällen, hvarest finnes godt bete för renen och där den kan söka ut på snöfälten, när myggorna plåga honom allt för mycket.

Hvarje familj af renlapparna, hvarje liten lappby har sina skogar och sina fjäll, där de sedan urminnes tid hållit till. En hvar följer sina gamla vägar, så att det aldrig blir strid emellan dem. Fredliga till sin natur äro de, som alla högnordiska folk. I detta fall bilda de en motsats till de flesta andra naturfolk; skulle det vara det kalla klimatet, som har afkyllt deras blod?

Men vi finna också bofasta lappar, i regeln så-

Fig. 111. Renflock, efter fotografi af fiskeriintendenten Alb. Sandman i Helsingfors.

Vi skulle hafva följt honom och hans djur, då de simmade tillbaka öfver det smala sundet, starka efter sommarveckornas feta bete. Ut öfver Lapplands fjäll och vidder, klädda i renlafvens gråhvita dräkt, skulle vi hafva vandrat med honom till dess han kom tillbaka till sin vinterby inne i Sveriges lappmark. Vi skulle hafva sett honom, då han på senhösten dref renarna samman på mjölkningsplatsen, där hvarje renko måste fångas med lasso för att beröfvas de 7—15 centiliter fet mjölk hon kan lämna; vi skulle hafva löpt på skidor med honom, när vintern kom med sin snö, och hjorden måste skyddas mot vargarna, så att väktarne mången natt måste gräfvat ned sig i en snödrifva för att söka skydd och värme där långt borta från kåtan.

Allt detta och mycket annat skulle vi hafva bevittnat, men så lopp pennan på annat sätt, hvilket för resten kan vara likgiltigt, blott den har gifvit läsaren en bild af lappens lif, oroligt och omväxlande som det är. Vi vilja låta det vara, som det är, och blott till-

dana som det har gått tillbaka för och som mistat sina renar eller icke kunnat motstå brännvinets frestelser. De bygga sig ofta en eländig »jordgamma», en låg hydda af sten och torf, eller en tarflig trästuga vid kusten eller vid den sjö eller älf, där fisket kan föda dem. Dessa s. k. *fiskarlappar* stå i många hänseenden tillbaka för sina nomadiserande släktingar, och dock är det nog på denna väg folket måste gå, om dess framtid skall vara säker. Ty denna fasta bosättning är en öfvergång till nybyggarlivet, som det lefves af svenskar, norrmän och finnar i samma trakter med boskapsskötsel och åkerbruk, för så vidt detta sista kan drifvas så högt upp mot norden. Här och där träffar man också lappar, som hafva arbetat sig upp till att hålla kor och getter, till att bryta jorden för potatis och korn och till att drifva ängsbruk för bete och höskördar.

Allt som tiden går, blifver nomadlappens lif vanskeligare. Den stigande uppodlingen inskränker honom inom allt trängre gränser; järnvägar, ordnad skogs-

och grufdrift breda sig ut öfver hans forna land. I Sverige har det på något afstånd från kusten dragits en linie, väster om hvilken det tills vidare icke anvisas jord till nybyggen, och detta är gjordt af rättfärdig hänsyn till landets ursprungliga herrar, lapparna. Men likväl, med tiden skall jorden blifva använd till gagn för de bofasta öfverallt, där den lämpar sig härtill, och lappen skall blott få kvar de högt liggande fjällängarna. Där skall han som ren nomad kunna

hålla sig, om än i inskränkt antal, ännu i en öfver-skådlig framtid, ty där kan ingen annan näring bedrifvas än renafvel. Där skall han troligen, skyddad af humana och förnuftiga lagar, kunna lefva sitt fria, för honom så kära lif i långa tider, i vänskap och godt förstånd med nybyggarna rundt om, en kvarlefva från en svunnen tid, ett stycke forntidshistoria på gränsen af civilisationens nutidsland.

AFRIKAS BEFOLKNING.

ALLMÄN ÖFVERSIKT.

Från det iskalla norden vända vi oss nu mot det solvarma södern till den världsdel, som längst af alla låg som en mörkrets boning, där inbillningskraftens foster funno ett nytt och sista hemvist allt som deras luftiga dimgestalter måste fly från andra trakter för vetenskapens uppgående sol.

Men innan vi börja raden af de mer utförliga bilderna af afrikanska folkslags lif, vilja vi söka gifva en öfversikt af de utomordentligt invecklade och brokiga befolkningsförhållandena, som utmärka »den svarta världsdel». Medan Amerikas befolkning i det hela, trots alla olikheter i enskildheterna, ögonskenligt utgör ett sammanhängande helt med gemensam utgångspunkt och med tillknytningspunkter till delar af Asiens befolkning, är förhållandet mer osäkert i Afrika. Här synes det vara alldeles olikartade folkslag, olikartade till sin upprinnelse, olikartade till sina utgångspunkter och olikartade med hänsyn till den tidrymd, som de varit fästa vid landet.

Och häri är intet underligt, ty medan Amerika har ett afsöndradt läge och blott står i nära förbindelse med den »gamla världen» långt upp mot norr vid Berings sund, är Afrika omedelbart förenadt med Asien, människosläktets sannolika vagga, medan det flerstädes blott med ringa afstånd är skildt från Europas sydliga halföar och öar och från Arabien. Det har alltså funnits många möjligheter för invandringar ända från äldsta tider, och det kan icke råda tvifvel om, att dessa möjligheter också begagnats. Vidare har ju ett af jordens äldsta kulturländer, Egypten, sin plats i Afrika och feniker, greker, romare o. s. v. utvecklade sin rika civilisation i dess närhet och under jämn förbindelse med det.

Allt detta har satt sin prägel på världsdelens befolkning och dess utveckling, har bidragit till att göra förhållandena invecklade och oklara. Därtill kommer vår ännu så begränsade kännedom om stora delar af det inre; vi kunna därför lätt förstå att det fattas mycket, innan vi nå klarhet i enskilda punkter.

Emellertid se vi dock redan nu så mycket, att vi kunna uppdraga grundlinierna af de etnografiska förhållandena och därigenom få en överblick, som skall vara tillräcklig för oss på detta ställe.

Vi veta ju, att Afrika genom den väldiga Sahara-öknen delas i två till storlek högst olika delar, de afrikanska medelhafsländerna samt mellersta och södra Afrika, som egentligen blott genom Nildalen står i förbindelse med de förra. Nord-Afrika innesluter en befolkning, som delvis står i nära förhållande till Asiens, möjligen också till vissa delar af Syd-Europas. Berber, araber och egypter äro hufvudfolken, och Sahara är sparsamt bebodt af folkslag, som äro besläktade med dessa, nämligen araber, tuareger m. fl. Längs utefter Nilen och i Abessinien lefva folk, hvilkas släktskap med egypterna är otvifvelaktig. Den nord-östra halfön, som når helt nära Arabiens sydvästra kust, har möjligtvis mottagit sin nuvarande befolkning därifrån.

Dessa ljusare folkslag, som alltså måste antagas hafva framträngt mot söder, dels genom den stora öknen dels längs Nilen dels kanske öfver hafvet från Arabien, hafva sträfvat att utbreda sig längre ned, hvarest de mötte en mörkare ras, som helt visst är äldre i landet, men som i flera hänseenden har varit de inträngande underlägsen.

Längs hela öknens sydsida finna vi därför dels oblandade framskjutna förposter af de ljusare folken, såsom massai mot öster och fulbe mot väster, dels en rad blandade stammar, dels ändtligen mörkhyade nationer, undertryckta af ett ljusare härskarfolk. Sådant är förhållandet t. ex. i Uganda vid Victoria Nyansasjöns nordkust, hvarest folkets massa är af centralafrikansk härkomst, medan adeln och konungahuset är af Galla-ätt.

Gå vi sydligare, skola vi finna hela Afrikas fruktbara och sköna midt från kust till kust, från Sahara till Kaplandet bebodd af mörka folkslag, negrer, som i mångt och mycket hafva ett gemensamt drag.

Emellertid finnas dock stora olikheter i flera afseenden mellan de många folk, som bilda den »svarta rasen», och det skall säkert i framtiden kunna urskiljas underafdelningar. För närvarande råder bland de lärda någorlunda enighet blott om en delning i två större grupper, hvaraf den ena, den norra och västra, bildas af de egentliga negrerna, *sudan-negrerna*, medan den andra, den sydliga och östra